

Демчина Андрій Володимирович,
заступник голови ГС «Центр
запобігання та протидії корупції», член
Громадської ради при Міністерстві
внутрішніх справ України

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Зміст поняття службова особа розкритий в статті 18 Кримінального кодексу України, згідно з нею службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [1].

Зловживання владою - це вчинення службовою особою, яка постійно або тимчасово виконує функції представника влади, умисного діяння з використанням своїх повноважень, якими вона наділена на підставі законів та інших нормативно-правових актів, усупереч інтересам служби. Зловживання службовим становищем передбачає, зазвичай, використання службових повноважень, пов'язаних зі здійсненням (реалізацією) повноважень, якими службова особа наділена займаною посадою, усупереч інтересам служби [3, с. 845].

Водночас, зазначається, що зловживання службовим становищем матиме місце не лише в разі вчинення службовою особою діяння в межах своєї компетенції, тобто діяння, пов'язаного з власними повноваженнями, а й у випадках, коли службова особа використала авторитет своєї посади, службові зв'язки, а також можливість давати вказівки, рекомендації підпорядкованим організаціям і відповідно до свого службового становища могла контролювати їх виконання тощо [4, с. 49]. Отже, використання влади чи службового становища всупереч інтересам служби потрібно тлумачити як учинення службовою особою таких порушень своїх службових обов'язків, які заподіюють істотну шкоду охоронюваному законом інтересам окремих громадян, державним, громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [4, с. 50].

Проте за станом на сьогодні існують неоднозначні роз'яснення з даного питання а саме: відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного суду України від 26.12.2003 року, судам необхідно відмежовувати перевищення влади або службових повноважень від зловживання

владою або службовим становищем. В останньому випадку службова особа незаконно, всупереч інтересам служби використовує надані їй законом права і повноваження.

Відповідно зловживання владою або службовим становищем визнається правопорушенням при наявності трьох спеціальних ознак в їх сукупності:

1) використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби;

2) вчинення такої дії з корисливих мотивів;

3) заподіяння такими діями істотної шкоди державним чи громадським інтересам або охоронюваним законом правам та інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб [2, с. 118].

При вирішенні питання, чи є діяння службової особи такими, що вчинені всупереч інтересам служби, необхідно також враховувати пріоритет інтересів, а також те, що в окремих випадках законодавець визначає пріоритет певних інтересів шляхом встановлення їх кримінально-правового чи адміністративно-правового захисту, передбачаючи за посягання на них кримінальну або адміністративну відповідальність.

Частина 1 ст. 364 КК передбачає відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, якщо воно заподіяло істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Злочин має матеріальний склад і вважається закінченим з моменту настання таких наслідків.

Відповідно до пункту з примітки до ст. 364 КК істотною шкодою, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. При цьому мають враховуватись не лише прямі збитки, а й упущена вигода.

Істотна шкода, що не полягає в заподіянні матеріальних збитків, - це оціночне поняття, тому питання, чи є заподіяна шкода істотною, вирішується з урахуванням конкретних обставин справи.

Якщо шкода полягає у заподіянні суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру, питання про її істотність вирішується з урахуванням конкретних обставин справи. Зокрема, істотною шкодою можуть визнаватися: порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (право на свободу і особисту недоторканність та недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо); підрив авторитету та престижу органів державної влади чи органів місцевого самоврядування; порушення громадської безпеки та громадського порядку; створення обставин й умов, що утруднюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій; приховування злочинів [5].

Якщо службова особа бажала настання наслідків у вигляді заподіяння істотної шкоди «власному» підприємству, установі, організації, за умови вчинення нею діяння, яким така шкода заподіяна,

з мотивів, зазначених у диспозиції ч. 1 ст. 364 КК, вона має нести відповідальність за цією статтею.

Під корисливим мотивом потрібно розуміти прагнення особи отримати для себе або для інших осіб не будь-яку, а лише матеріальну вигоду (наприклад, отримати майно або право на майно, звільнитись від матеріальних витрат внаслідок своїх дій).

Під іншими особистими інтересами розуміють будь-які інтереси службової особи, окрім корисливих, зокрема, вчинення цього злочину з почуття помсти, кар'єризму, бажання приховати недоліки в роботі, отримати будь-яку вигоду нематеріального характеру тощо, а під інтересами третіх осіб - інтереси будь-якої іншої особи, як корисливі, так і некорисливі, на користь якої вчинюються певні дії службовою особою з використанням влади чи службового становища всупереч інтересам служби [5].

Як показує практика, за станом, на сьогодні щодня відкриваються кримінальні провадження щодо «топ чиновників» та уся країна слідкує через засоби масової інформації щодо перебігу процесу вручення їм підозр у скоєні злочину щодо зловживання владою та обрання міри запобіжного заходу у суді, проте як показує судова практика більшість із підозрюваних не отримують обвинувальних вироків та через судові рішення повертаються до раніше займаних посад.

На сьогодні пріоритетними завданнями для органів досудового розслідування мають стати належне дослідження проблематики отримання відповідної інформації щодо осіб, які вчинили злочини зазначені у статті 364 КК під час підготовки та вручення їм підозр, а також в рамках проведення досудових розслідувань за фактом виявлення згаданих у статті 364 КК правопорушень, отримання підтвердження інформації та фактів про обсяг повноважень особи, її компетенції відповідно до посадових інструкцій, положень та делегованих повноважень, здійснити встановлення можливості вчинити в інший спосіб ніж вчинив підозрюваний у скоєні злочину, та конкретизувати, які саме закони чи підзаконні акти були порушені діями особи. Належним чином підготовлена доказова база дозволить забезпечити покарання за скоєння згаданих злочинів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2341-14>).
2. Мартиненко В. О. Особливості кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, що вчиняють державні службовці Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. С. 118-119.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. - Київ : Юрінком Інтер, 2016. - іюб4 с.

4. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тюпогіна. - Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. - 160 с.

5. Одинець І.В., Чи наявність повноважень виключає кримінальну відповідальність за статтею 364 КК України, Юридичний інтернет-ресурс «Протокол» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://protocol.ua>.

6. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/>.

7. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mvs.gov.ua>.

Джужа Олександр Миколайович, головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Тичина Дмитро Михайлович, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Ефективна боротьба з корупцією вимагає наукової концепції її запобігання. Однією із основних засад такої концепції має бути розуміння корупції як соціально обумовленого явища. Виходячи з цього, треба необхідно розробити стратегію й тактику боротьби з нею, поставити відповідні цілі, визначити засоби їх досягнення, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення.

Запобігання корупційній злочинності являє собою комплексний організований і науково обґрунтований процес впливу держави та інших спеціально уповноважених суб'єктів на формування негативних факторів корупційної злочинності та протікання корупції у суспільстві. Одним із ключових напрямів такого запобігання виступає запобігання корупційній злочинності, попереджувальний зміст якого якраз і зосереджується на усуненні та нейтралізації причин і умов корупційної злочинності, а також інших криміногенних чинників, що позначаються на формуванні особистості осіб, які вчиняють корупційні злочини. Теоретико-методологічне забезпечення корупційній злочинності виділяє пріоритетне значення запобігання цьому соціально-правовому явищу поряд з іншими формами боротьби [1, с. 129].